

Teadusest on jätkuvalt kasu

MART RAUDSAAR
*Riigikogu Toimetiste
peatoimetaja*

Meil on lastelt palju õppida. Üks, mida meil on neilt õppida, on ehe uudishimu meid ümbritseva ning elu sügavamate nähtuste vastu. Mis see on? Miks see nii teeb? Kuidas see tehtud on?

Meist mõnedel on privileeg kogu elu edasi küsida – ehkki see ei ole ju keelatud kellelegi – aga nende jaoks on see lausa töö. Need inimesed on teadlased. Ehkki viimasel ajal on teaduslikke meetodeid kahtluse alla seatud (nt väidetakse, et maakera on lapik), pole meil midagi paremat teadusest ja teaduslikest meetoditest, kui vajame vastuseid keerulistele, kuid lahendust vajavatele küsimustele. Neid seisab meie ees mitmeid. Näiteks küsimus, kust peaks Eesti riik saama tulevikus elektrienergiat: kas tuumajaamast, põlevkivielektrijaamast või kusagilt mujalt? Sellele küsimusele ei ole üldse lihtne vastata: selleks on vaja uurida tehnoloogiate mõju keskkonnale, kasutegureid, majanduslikku efektiivsust.

Eestil ei ole põhjust häbeneda: meil on häid teadlasi, kes teevad maailmatasemel teadust. Ja üks ole mõlemad tasandid olulised – nii mõtlemine globaalselt kui ka tegutsemine lokaalselt –, kuid ilmselt pole ülemaailmsete teadusprobleemide ja Eesti teadusprobleemide vastandamine mõistlik; ning seda me ei teegi, ehkki eeldame ja nõuame teaduselt kindlasti vastuseid

ja lahendusi enda igapäevaprobleemidele. Meie teadlased on suutelised tegema mõlemat, olema osaks rahvusvahelisest teadusmaailmast ning tegelema Eesti elu küsimustega. Mõningaid piiranguid sellele võib seada meie kärsitus saada kõike ja kohe, küsimata, kuidas teadlane endale leiva lauale saab.

Nagu naljatles professor Aadu Must teaduse teemalises Riigikogu Toimetiste vestlusringis, on aatom sama Pukas, Purtses ja Puurmannis. Ometi võime olla uhked selle üle, et me saame teha tipptasemel teadust eesti keeles ning et meie rahvusülikool Tartu Ülikool tähistab 1. detsembril juba 100. aastat. Toonane algus – ajal, mil käis Vabadussõda – oli kõike muud kui hõlpus. Praeguseks on meil aga rahvusvaheliste sidemete, moodsate õppehoonete ning väga mitmekülgsete õppekavadega tugev ülikool.

Loodetavasti vabandavad ülejäänud Eesti ülikoolid, et detsembrikuus on Tartu Ülikooli pidu ja on seda natukene ka Riigikogu Toimetiste uues numbris, mis tähistab Tartu Ülikooli kui rahvusülikooli 100. aastapäeva sobilikku valikuga sealsete sotsiaalteadlaste tegemistest. Mõeldes akadeemilistele traditsioonidele ning artiklite põhjal kirjutatud doktoritöö katustekstile, mis kõik tervikuks seob, on selle ploki katuseks Kairi Kreegipuu ja Raul Eametsa kirjatöö „Mida on sotsiaalteadlastel Eestile anda“. Nende väidete tõestuseks avaldame kaheksa kaastööd Tartu Ülikooli kolleegidelt, mis käsitlevad paljude elualade probleeme ja võimalikke lahendusi nendele. Kuidas psühholoogia abil poliitikaid

kujundada? Milline on loodusressursside koht Eesti teadmuspõhises majanduses? Miks ja millist turismpoliitikat on Eestile vaja? Sõna võtavad psühholoogid ja majandusteadlased, aga ka sotsioloogid, politoloogid, haridus- ja õigusteadlased.

Aga nagu juba vihjatud, ei ole Tartu Ülikool suurem kui Eesti teadus ning kõneldes viimasest, on fookuspunktina möödapääsmatu ülevaade Eesti teaduse viimasest sajandist, mida pakub oma essee Jüri Engelbrecht koos Erki Tammiksaarega. Mõeldes meie teaduse järgmisele sajandile, tasub meelde jätta mõtlemapanevad laused: „Olukord on muutunud teaduse rahastamise aga kriitiliseks, sest projektipõhisusest tingitud terav konkurents on katkestamas teaduse arengu jätkusuutlikkust Eestis. Lisaks ei saa ülikoolide eesmärk olla vaid majanduse edendamine (kutsekoolistumine), vaid terve ühiskonna demokraatlik arendamine, mille oluline osa on iseseisvalt mõtleivate inimeste ettevalmistamine.“

Ehkki teadust on tehtud ja ka tehakse entusiasmist, on oluline küsimus teaduse rahastamine (mille üle arutlesid ka vestlusringis Riigikogu fraktsioonide esindajad) ning mul on väga hea meel, et Tallinna Tehnikaülikooli rektoril Jaak Aaviksool oli julgust, tahtmist ja oskust seda keerulist teemat essee vormis analüüsida: pean möömma, et mitmed teised loobusid nii või teistsugustel põhjustel sellest aust.

Kolmanda fookusesseena avaldab käesolev number Eesti Teaduste Akadeemia presidendi Tarmo Soomere ülevaate akadeemia viimasest viiest aastast ning perspektiivi järgmisest viiest aastast. „Tänapäeva muutuv maailmas, eriti tõejärgse või tõepõhjata otsustamisviisi pealetungi ja libeteaduse mitmesuguste versioonide vohamise kontekstis, on järsult kasvamas taoliste seltside roll teadmuspõhise

maailmapildi säilitajatena ühiskonnas,“ kirjutab Soomere ja lisab veidi hiljem: „Akadeemia on valinud endale teadusnõustamise ülesande. See on üks olulisi põhjusi, miks akadeemia institutsioonina üldjuhul ei kritiseeri riigi toimimist ja ka ilmselt vildakate sammude peale piirdub nõu andmisega.“

Säilitamaks tasakaalustatud maailmapilti Eesti kõrgharidusmaastikust, avaldab käesolev number kaastööd ka Tallinna Tehnikaülikoolilt ja Tallinna Ülikoolilt. Tallinna Tehnikaülikooli professor Alar Konist kirjutab Eesti põlvkiviuurimise ajaloost, olevikust ja tulevikust. See on oluline, sest põlvkiviuurimise algus sadakond aastat tagasi oli tihedalt seotud Eesti rahvusteaduste arenguga.

Lõpetuseks, kuid mitte vähetähtsana jätkub Jüri Adamsi järjeutt sellest, kuidas Riigikogu sai oma kodukorra. Käesolevas numbris ilmunud teises osas keskendub ta kodukorra arengule Riigikogu VII koosseisu (1992 november – 1995 veebruar) ajal. Ta plaanib järgmistes numbrites kirjutada ka edasiste Riigikogu koosseisude ajal toimunud arengutest ning arvestades seda, kui kaua on Adams Eesti poliitikas ja Riigikogus tegutsenud, on tegemist väärtusliku ülevaatega, mille juurde tuleviku uurijad saavad naasta.

Käesolevast Riigikogu Toimetiste numbrist leiab lugeja veel Tanel Vallimäe ja Peeter Vihma kirjutise Tallinna Ülikooli ja Turu-uuringte ASi tehtud Eesti kodanikuühiskonda hindavast uuringust ning Diana Beltadze ülevaate Statistikaameti rahva ja eluruumide registripõhise loenduse ettevalmistustööst Eestis. Riigikogu kantselei asedirektor Antero Habicht tutvustab Riigikogu äsjajalunud statistikakogumikku ning Piret Viljamaa annab traditsioonilise ülevaate rahvusvahelistest parlamendiuudistest.